

Centrum voor Actieve Netwerkontwikkeling
en Omgevingsondersteuning

presentatiedag 25 februari 2011

Wouter Vansteenkiste (VZW Binnenstad, Maria Goretti)

inleiding

Wat maakt onze voorziening nu een CANO, een Centrum voor Actieve Netwerkontwikkeling en Omgevingsondersteuning?

Algemeen beschouwd gaat het om een gemeenschappelijke mensvisie en visie op hulpverlening en de manier waarop deze visie gestalte krijgt in de dagelijkse werking.

CANO is een totaalconcept: het is een visie uitgewerkt in een hulpverleningsmodel, gekoppeld aan en gegroeid vanuit het werken met een specifieke doelgroep.

Ik probeer in deze uiteenzetting de essentiële elementen van CANO te belichten. Een sterkte van het model is echter dat CANO een onlosmakelijk geheel is, wat maakt dat het uiteenzetten in elementen onmiddellijk een grove reductie is van de waarde van het concept. Toch een poging...

Het centrale principe van CANO is dat de hulpverlening vorm moet krijgen **vanuit en in de leefomgeving** van de jongere.

En dit **ook bij erg moeilijke gezinscontexten**, hoewel het samenleven er niet vanzelfsprekend lijkt door de vele breuken en de risico's die de leefomgeving inhoudt voor de ontwikkeling van de jongere en voor de veiligheid van alle gezinsleden.

In deze contexten moeten we juist extra werk maken van het zoeken naar en versterken van een steunkring rondom de jongere zodat hij (zij) opnieuw een veilige plaats in zijn (haar) eigen leefomgeving krijgt. Een CANO zet dus maximaal in op **verbinding** van de jongere met zijn/haar context

uitgangspunten

- **verbondenheid met context is van existentieel belang**

Aan de basis van dit principe ligt de visie dat je als individu pas bestaansrecht verwerft in en door relatie met anderen. In de ontwikkeling naar volwassenheid is **verbondenheid met opvoedingsfiguren van existentieel belang**.

- *Ook wanneer er geen feitelijk contact meer is tussen opvoedingsfiguren en jongere, als deze relaties conflictueus zijn of de waarde van de relatie door beide of een van de partijen geminimaliseerd of ontkend wordt, kan het belang van deze existentiële band niet genegeerd worden en blijft deze een centraal thema voor de hulpverlening.*

Wanneer Kelly die op haar 13de misbruikt werd door haar vader geen contact meer wil met haar vader, betekent dit niet dat vader geen betekenis heeft voor Kelly of dat zij geen vragen heeft voor en over haar vader:

Wat maakt dat mijn vader dat heeft kunnen doen? Zit dat in de genen? Welk effect heeft dat op mij als ik mama word? Waarom geeft hij het niet gewoon toe? Waarom voel ik me er toch niet zo goed bij dat mama hem afschildert als een monster? Mag ik nog zeggen dat hij een goeie papa is geweest?

Vragen die van wezenlijk belang zijn voor Kelly en dus in de begeleiding belangrijke thema's zijn.

- *Ook de ruimere leefomgeving - familie, school, vrienden, leerkrachten, werkgevers, maatschappelijke structuren ... hebben een wezenlijke impact op de ontwikkeling. De jongere en het gezinssysteem bestaan immers niet los van de omgeving waarin ze wonen, werken, uitgaan, ...*

In hun ruimere gemeenschap krijgen gezinssysteem en individuen pas erkenning voor hun bestaan op basis van de verbindingen die ze hebben. Identiteit wordt gemaakt door de relaties die we hebben.

De moeder van Kelly stelt dat Kelly sedert haar 12jaar optrekt met slechte vrienden en dat haar 'drugs'vriendje Steve nog den ergsten is van allemaal en bij haar nooit een voet over de deur zal zetten, 'hij zou eens moeten proberen'. Kelly reageert hier fel op omdat de uitspraken over haar vriend afstralen op haar eigen identiteit. Ze voelt zich aangevallen in haar eigen identiteit door haar moeder, van wie ze zo graag erkenning zou krijgen voor wie ze is.

Dit voorbeeld illustreert dat de leefomgeving een existentiële verantwoordelijkheid heeft in de ontwikkeling van de jongere. Het logisch gevolg is dat we als CANO die verantwoordelijkheid moeten erkennen, herstellen en activeren.

- **cliënten hebben positieve mogelijkheden en positieve wil**

Cruciaal hierbij is dat we uitgaan van de aanwezige **positieve mogelijkheden en positieve wil in de context** om breuken te herstellen en te voorkomen.

- *Gezinnen* hebben de wil om iets aan hun situatie te veranderen, maar zijn vaak het geloof in hun mogelijkheden kwijt. Er is de wens om met voldoening samen te kunnen leven, maar verscheidene teleurstellingen en breuken weerhouden hen om nog hoop te koesteren. Het gezin wordt overweldigd door de eigen problematiek zodat maatschappelijke participatie wordt bemoeilijkt. Soms worden deze gezinnen zelfs geweerd uit maatschappelijk structuren. De competenties van het gezin zijn zodanig ondergesneeuwd dat er geen gebruik meer van wordt gemaakt. Maar ze zijn dus wel nog aanwezig en het is aan de hulpverlener om die in de eerste plaats te willen zien, te herkennen en te activeren.

- Ook in de *ruimere omgeving* zijn potentiële krachten tot verandering aanwezig. In de vriendenkring, op school, bij de burens, bij andere familieleden, ... zijn mogelijkheden te vinden of te ontginnen om tot versterkende verbindingen te komen.

De ouders van Steve zijn gescheiden, Steve is toegewezen aan zijn moeder. Vader heeft immers heel wat veroordelingen op zijn naam voor geweldpleging en diefstal. Moeder is daarom ook zeer verwijtend, haatdragend tegenover vader. Steve woont nu alleen met zijn moeder, maar zij heeft het moeilijk. Moeder is niet zo'n sterke vrouw en kent depressieve periodes. Zij is ook verslaafd aan slaappillen. Steve ontspoot in druggebruik, spijbelen, fugues, kleine diefstallen, ...

In de begeleiding leren we vader kennen als een man die erg veel nood heeft om gezien te worden in zijn vader-zijn – door zijn omgeving maar ook door de hulpverlening – en niet enkel afgerekend te worden op zijn agressief gedrag en crimineel verleden. Wanneer we in de begeleiding hem hier erkenning voor geven, slaagt hij er meer in om minder krampachtig met Steve om te gaan.

De moeder van Steve voelt zich gefaald in haar moeder-zijn – door samen op zoek te gaan met haar wat ze wel kan betekenen voor haar kinderen en niet te focussen op wat ze niet kan – kan zij opnieuw een relationeel aanbod doen naar Steve.

- **focus op de onderliggende interacties van probleemgedrag**

In bovenstaand voorbeeld is ook al duidelijk dat bij het kijken naar de problematische opvoedingssituatie de focus niet op het probleemgedrag ligt, maar wel op de **onderliggende interacties en de betekenissen van die interacties voor de betrokkenen**.

Bij aanmelding is er meestal sprake van een hele lijst grensoverschrijdende gedragingen of een lijst van zaken die een jongere allemaal niet doet, maar wel zou moeten doen. Om vooruit te kunnen in deze situatie moeten we kijken naar wat erachter steekt.

De kracht en de kern van het begeleidingsproces ligt dan ook niet in het afleren van grensoverschrijdend gedrag en aanleren van sociale vaardigheden, maar in de mate waarin we slagen om

- te (her)verbinden,
- nieuwe breuken en uitsluitingen te vermijden

Veelal is er een reactie 'dat die jongere toch nog niet naar de context kan als hij blijft drugs gebruiken en in vechtpartijen betrokken blijft'. In een CANO verleggen we de focus. Wanneer overwogen wordt om de jongere naar de residentie te halen of er te houden, zal dit zijn omwille van de escalerende conflictueuze relaties of onveiligheid in de context.

Twee weken geleden deed ik de melding aan de consulent dat Kelly, verblijvend bij haar moeder, nauwelijks aanwezig was op school. De eerste reactie van de consulent was 'is het geen tijd dat deze jongere terugkeert naar de voorziening?' Dit is een reflex vanuit het traditionele denken over residenties: alsof 'de residentie' er op zich en per definitie zal voor zorgen dat de jongere naar school gaat.

het CANO-concept pleit zo voor een **herdefiniëring van de residentiële hulpverlening**. Ook als residentie moet je inzetten op en in de context. De opvoedingsverantwoordelijkheid blijft maximaal bij de 'natuurlijke' opvoedingsfiguren ook wanneer een jongere in de residentie terecht komt.

- Een residentie heeft namelijk *niet zo'n wezenlijke invloed* als de 'echte' context op de jongere. Het is een kunstmatig gegeven met vaak ongewenste neveneffecten, dat tegelijk niet zo krachtig blijkt als wat ervan verwacht wordt.

(En het is in realiteit ook altijd een tijdelijk gegeven alleen al omdat de jongere op 18jaar of na eventuele verlenging sowieso weg moet uit de voorziening.)

- Het plaatsen van de jongere in een residentie, is deze jongere wegrukken uit de vertrouwde omgeving. Deze interventie is steeds het meest *vingerwijzend* ten aanzien van de jongere, wat een grote impact heeft op het zelfbeeld van die jongere en vaak leidt tot wantrouwen en weerstand. De jongere in de residentie bevindt zich dus in een uitzonderingspositie.

- In een residentie wonen verschillende jongeren samen in deze uitgezonderde positie. Als je hen (al dan niet gedwongen) in een context brengt van jongeren in gelijkaardige moeilijke situaties, levert dit risico's op en riskeer je te moeten inzetten op behandeling van *symptomen die de hulpverleningssituatie heeft gecreëerd*.

- **unieke hulpvraag van de cliënt**

Een algemeen aangenomen uitgangspunt, maar daarom niet vanzelfsprekend, is dat elk begeleidingsaanbod moet aansluiten bij de **unieke hulpvraag van de cliënt**.

Bij het begeleiden van de beschreven doelgroep betekent dit een voortdurend zoeken naar nieuwe methodieken en invalshoeken en hierbij enig experiment niet schuwen. De complexiteit van de problematiek, de weerstand en het wantrouwen bij zowel jongere als contextfiguren tegenover begeleiding zijn een permanente uitdaging om een aanbod op maat uit te werken.

- **geen uitsluitingscriteria**

Een pleidooi voor het inzetten op verbinding van de jongere met zijn leefomgeving houdt voor elk CANO in dat we zelf ook geen uitsluiting en nieuwe breuken installeren voor de cliënten. Dit vertalen we in een ernstig begeleidingsengagement:

Een CANO hanteert **geen uitsluitingscriteria** bij de instroom naar de voorziening. Er is dus ook een engagement om ook voor de **kwetstbaarste doelgroep** een aanbod uit te werken.

Specifiek engageren de CANO-initiatieven zich om ook jongeren in begeleiding te nemen die uitstromen uit de GBJ of om een CANO-begeleiding te realiseren net vóór een plaatsing in de GBJ aan de orde is.

- **behoudsengagement**

Eenmaal gestart, nemen we ook een **behoudsengagement** op. Een engagement om nieuwe breuken, herhaling van afwijzing in het traject te vermijden en zo een voldoende continu begeleidingsproces mogelijk te maken. Crisissen zijn in eerste plaats uitdagingen en geen breekpunten. De continuïteit die ontstaat door dit behoudsengagement zorgt dat de begeleider langer aanwezig kan zijn als verbindende factor.

- **labofunctie**

Dit begeleidingsengagement, dit streven naar voorkomen van nieuwe uitsluiting vullen we ook ruimer in dan op het niveau van de individuele dossiers.

We zien het ook als onze opdracht om initiatief te nemen om nieuwe zorgmodaliteiten uit te werken in antwoord op knelpunten in het maatschappelijk landschap.

Zo willen we - in overleg met de overheid – snel inspelen op nieuwe vormen van kwetsing die zich aandienen zodat nieuwe uitsluiting kan vermeden worden. Een CANO wil dus als het ware een **labofunctie** opnemen zodat nieuwe methodieken kunnen worden ontwikkeld en onderbouwd.

- **continue reflectie**

Dit verplicht ons tot **continue reflectie** op de eigen uitgangspunten en het gehanteerde werkingsmodel en blijvende toetsing ervan aan de maatschappelijke tendensen. Dit binnen de voorziening en binnen de CANO-groep en in overleg met het beleid.

hulpverleningsmodel

De beschreven uitgangspunten hebben hun weerslag in het gehanteerde hulpverleningsmodel van een CANO:

(1) inhoudelijke componenten begeleidingstraject

- **contextbegeleiding**

Een intensieve **contextbegeleiding** is een vast element van elk begeleidingstraject.

De opvoedingsverantwoordelijkheid bij de context laten, betekent dat we betrokkenen uit de leefomgeving actief gaan aanspreken om een engagement op te nemen in het veranderingsproces.

- Vaak heeft de begeleider een proces te gaan met de contextfiguren om het *geloof in eigen kunnen te herstellen*. Een eerste opdracht is om bij alle partijen terug perspectief te vinden ondanks de impasse die er is ontstaan. Soms moeten partijen uit elkaar gehaald worden om tot rust te komen en afstand te nemen zodat er ruimte ontstaat om gedrag te herkaderen, nieuwe betekenissen te creëren en zo terug constructief naar verbinding te werken.

- De leefomgeving bevat in de eerste plaats het gezin. Maar ook op de *ruimere familiale, sociale en maatschappelijke* systemen rond het gezin doen we een aanklappend appel. Er wordt gezocht naar belangrijke personen in het leven van de jongere en hoe deze een aanbod kunnen doen aan de jongere: Waar kan de jongere terecht als het thuis misloopt, wie kan ondersteunend zijn bij conflicten in het gezin, welke persoon heeft een impact op schoolkeuze van de jongere, ...

Om de integratie van Kimberly in haar klas te bevorderen, organiseerden we bijvoorbeeld een ervaringsproject met de hele klas en de klastitularis.

Om Michael te begeleiden naar een minder problematisch druggebruik, betrekken we zijn lief Sarah bij het motiveringsproces en om samen stappen naar vermindering van gebruik af te spreken.

We spreken af met de volleybaltrainer van Dries om meer aandacht te hebben voor Dries' positieve inzet tijdens de training.

Naast het appel op contextfiguren is het ook voor de hulpverlener en de verwijzer niet vrijblijvend om de verantwoordelijkheid bij de context te laten.

- In eerste plaats moeten we dit durven en weerstaan aan de reflex om over te nemen.

- Wanneer de jongere in de context verblijft is het belangrijk de context intensief ondersteuning te bieden zodat de opvoedingsverantwoordelijkheid daar kan blijven. Een 24/24 bereikbaarheid en beschikbaarheid voor interventie is noodzakelijk.
- Het vraagt ook telkens een goede inschatting van de aanwezige draagkracht en de mogelijke gevaren en dit in dialoog met cliënten en verwijzer.

De intensiteit van de contextbegeleiding loopt door op het moment dat een jongere in de residentie verblijft. De residentiële begeleiding moet dus het contextgericht werken ondersteunen.

- **individuele begeleiding**

Daarnet wees ik erop dat we een proces te gaan hebben met contextfiguren om tot een hernieuwd geloof in eigen kracht te komen. Dit is ook van toepassing voor de **individuele begeleiding van de jongere**.

- Vaak hebben onze jongeren een langdurige, negatief ervaren, hulpverleningsgeschiedenis. Daardoor is een nieuwe begeleider de zoveelste ongewenste bemoeial is. Dit betekent dat er heel wat moet geïnvesteerd worden in de *begeleidingsrelatie*.

- Naast of als voorwaarde voor het daadwerkelijk verbinden met de context is het nodig dat er met de jongere individueel gewerkt wordt. Er is vaak nog veel voorwaardelijk werk te doen vooraleer je met de jongere effectief de stap terug zet naar school, integratie in het gezin, nieuwe sociale relaties. Het gaat hier opnieuw niet om het af- of aanleren van gedrag maar over 'verbinding krijgen met zichzelf'; individueel (pre-) therapeutisch werken met een jongere:

Onze jongeren hebben vaak een lage eigenwaarde en een diep wantrouwen in de omgeving en de hulpverlening. De hulpverlening moet dan ook de zelfwaarde van de jongere als centraal thema meenemen in het begeleidingsproces. Door verbinding te krijgen met zichzelf kan de jongere opnieuw greep krijgen op zijn/haar leven, zijn/haar negatief zelfbeeld bijstellen en verklaringen vinden voor pijnlijke gebeurtenissen uit het verleden zodat positieve gebeurtenissen opnieuw op de voorgrond kunnen komen.

- Het individueel werken met jongere betekent zeker niet dat het *verbindende met de context* geen plaats krijgt. Ook in individuele gesprekken stellen we de context aanwezig, wordt beleving, gedrag, emoties van de jongere interactioneel betekenis gegeven.

Deze 2 componenten, contextbegeleiding en individuele begeleiding zien we als 2 vaste delen van elk begeleidingstraject. Op zich zijn deze onvoldoende om een volledig aanbod te formuleren op de hulpvragen.

Elk CANO beschikt over aanvullende componenten die ingeschakeld kunnen worden in elk traject.

- **residentiële begeleiding**

Een CANO heeft de mogelijkheid tot **residentiële begeleiding**. We hanteren als vertrekpunt dat de jongere verblijft in de context die de meeste groeikansen biedt. Wanneer in vraag wordt gesteld waar de jongere moet verblijven, maken we een grondige overweging van de kansen en risico's van een verblijf in de context én van een verblijf in de residentie.

De kracht van de residentie in een CANO is dat deze voorhanden is en kan ingezet worden voor een korte of langere time-out uit een conflictueuze en/ of onveilige situatie om zo escalatie te vermijden en het perspectief op langere termijn gaaf te houden.

De residentiële begeleiding houdt een begeleiding van het dagelijkse wonen en samenleven in de residentie in. De doelstellingen van de begeleiding krijgen eigenlijk geen andere invulling omdat een jongere in de residentie verblijft. De residentie is nooit een finaliteit in het hulpverleningsproces.

- **time-out**

Ook **time-outs** buiten de residentie maken deel uit van heel wat begeleidingstrajecten. Zo'n time-out maakt het zowel voor het cliëntsysteem als de hulpverlening mogelijk om een langer traject van vallen en opstaan waar te maken. Een time out kan vele vormen aannemen: van opname in de gemeenschapsvoorziening tot verblijf op een zorgboerderij, voor enkele dagen of enkele weken, met begeleiding vanuit CANO of vanuit een externe dienst. Telkens bekijken we wat in welke situatie de meest aangewezen vorm is.

Een voorbeeld: wanneer Steve fysiek ernstig uithaalt naar moeder en we inschatten dat het verblijf in de residentie olie op het vuur is, plannen we een time-out in een zorgboerderij, neutraal terrein. De time-out biedt zowel voor Steve als moeder een rustperiode, waar ze beiden verlost zijn van de conflicten tussen hen. Via een herstelproject waarbij beiden worden betrokken, werken we eraan dat Steve terug kan keren naar huis zonder dat het agressievoorval als een steen op de maag blijft liggen bij zowel Steve als moeder. De back-up van de time-out en de ingezette methodiek zorgen ervoor dat het contextverblijf in de toekomst verder mogelijk is. Hetzelfde voorbeeld kan gelden voor een time-out van een jongere uit de residentie.

Ook wanneer er een time-out of plaatsing in de gemeenschapsinstelling is na of tijdens een verblijf bij ons, proberen we de continuïteit van de begeleidingsrelatie en het traject van de cliënt verder te zetten.

- **dagprogramma**

Een aantal jongeren hebben door hun problematiek (tijdelijk) de kracht niet meer om een 'normale' dagbestedingsinvulling vol te houden.

- Met een eigen **dagprogramma** zorgen we ervoor dat deze jongeren de voeling niet helemaal verliezen met dit maatschappelijk gegeven.
- Tegelijk kan het een ondersteuning zijn voor de school en de werksituatie om de draaglast te verminderen.
- Het alternatieve dagbestedingsprogramma vertrekt vanuit een therapeutische insteek zodat kan gewerkt worden aan de onderliggende problematiek van de jongere.
- Einddoelstelling blijft terug aansluiting te creëren in het regulier systeem. Daarom is samenwerking met partners uit het ruime maatschappelijke spectrum van de alternatieve school- en werkbegeleiding essentieel voor deze werkvorm.

- **methodiekenaanbod**

Naast residentiële begeleiding, time-out en het dagprogramma heeft elk CANO nog andere componenten die op maat ingeschakeld worden in het traject. Het gaat om herstelgerichte methodieken, ervaringsgerichte projecten, verbindende en deblokkerende methodieken, crisishantering, trainingen, enz.

Het flexibel putten uit een **divers methodiekenaanbod** is nodig om voortdurend die strategieën in te zetten die het best aansluiten bij de specifieke hulpvraag. Ook moeten we de gebruikte strategieën continu op hun efficiëntie evalueren en aanpassen.

(2) organisatorische kenmerken begeleidingstraject

- **snel en flexibel schakelen**

Essentieel is het **snel en flexibel kunnen schakelen** tussen verblijfsmodaliteiten en het snel kunnen inschakelen van methodieken en dit passend bij de hulpvraag en passend in het tempo van het begeleidingsproces.

Eva verblijft in het weekend en 1 nacht in de week thuis. De nadruk van de begeleiding ligt in de ondersteuning van moeder. Tijdens een depressieve periode van moeder, waarbij moeder opgenomen wordt in psychiatrie, verblijft Eva volledig in de residentie. De individuele begeleiding vraagt op dit moment meer inspanning omdat Eva aangeeft het onvoorspelbare en onbetrouwbare gedrag van moeder niet te kunnen plaatsen, schrik heeft voor een terugkeer van moeder. Eva kan het ondertussen niet meer opbrengen om naar haar werk te gaan en nadat ze haar job verliest, wordt het dagprogramma in samenwerking met een zorgboerderij ingeschakeld. Wanneer moeder terug thuis is, wordt gewerkt naar een geleidelijke terugkeer naar een verblijf bij moeder. Eva blijft uiteindelijk nog een periode het dagprogramma volgen en gaat van bij moeder naar de zorgboerderij.

- **eigen beheer en autonome regie**

2-3) Om deze flexibiliteit van snel en naadloos schakelen te kunnen waarmaken, heeft een CANO begeleidingscomponenten **in eigen beheer** en bepaalt het **autonoom de regie** van het schakelen.

Deze autonomie vraagt een transparante communicatie tussen het CANO en haar *verwijzers* en wederzijds vertrouwen. Zo kan in functie van het begeleidingsproces snel beslist worden, met een minimum aan vertraging door communicatie tussen voorziening en verwijzer.

- **samenwerkingsafspraken**

Daar waar het aanbod versterkt wordt met *externe partners*, is rechtstreekse communicatie tussen CANO en die partners en wederzijdse kennis essentieel om naadloos te kunnen schakelen en een geïntegreerd aanbod te creëren. Goeie **samenwerkingsafspraken** zijn hierbij onmisbaar. Zo kan de trajectregie ook blijvend waargenomen worden vanuit het CANO.

Elk CANO ontwikkelde eigen specialisaties en legt eigen klemtonen in haar aanbod. Facetten waarin een centrum niet voorziet, vormen telkens opnieuw de aanzet voor een zoektocht naar samenwerking met andere diensten. Zo heeft elk CANO een eigen netwerk van vaste partners, gaande van diensten uit andere hulpverleningssectoren (vb psychiatrie, drughulpverlening, cggz, ...), maatschappelijke structuren die de herverbinding van de jongere met de context kunnen ondersteunen (vb partners voor dagbesteding) tot partners voor het organiseren van time-outs, projecten, ...

De regie in handen van het CANO, samen met het zoveel mogelijk hebben in eigen beheer van de onderdelen van het begeleidingsaanbod zorgt ervoor dat we een *geïntegreerd pakket* kunnen samenstellen wat essentieel is om een effectief aanbod te kunnen aanbieden.

(3) organisatorische kenmerken voorziening

Voor elke voorziening gaat de instap in CANO samen met een **grondige herdenking van de eigen structuur**. 'Hoe gaan we onze organisatie structureel op een zodanige wijze uitbouwen dat deze integrale intensieve en flexibele werking op korte en lange termijn maximaal kan worden gerealiseerd?' Dit is ook geen eenmalige vraagstelling. Om in te kunnen spelen op veranderende tendensen in maatschappij en doelgroep, moet deze denkoefening continu verdergezet worden.

Moeten we een onderscheid maken tussen contextbegeleiders en residentiële begeleiders? Halen we begeleiders uit het team om projecten te organiseren op basis van het ervaringsleren, of om een dagbestedingsprogramma te bemannen...?

Het is een steeds **herverdelen van de personele middelen** om alle delen van het aanbod te realiseren.

Sowieso moet een **residentie 24 op 24** beschikbaar zijn, terwijl het niet voorspelbaar is op welk moment hoeveel jongeren er zullen verblijven en voor hoelang. Ook is een grote **bereikbaarheid en beschikbaarheid** nodig voor interventies in de context.

Er is ook nood aan **professionalisering** van het personeel, zowel op het vlak van de gebruikte theoretische kaders en visie, als het toepassen van de specifieke methodieken. Ook interne coaching en supervisie is nodig om de draagkracht van de medewerkers te verzorgen.

Investeren in bestaande en nieuwe **partners** is nodig om een geïntegreerd totaalaanbod te kunnen samenstellen. Hierin ben je ook afhankelijk van de regionale mogelijkheden: welke partners zijn aanwezig? kunnen zij overgehaald worden om een samenwerking op te zetten? zijn er eventueel projectmiddelen los te krijgen om een samenwerking te financieren? ...

Dit vraagt een **grote flexibiliteit** van de organisatiestructuur en van elk personeelslid. De organisatiestructuur is geen vertrekpunt voor het uitdenken van het hulpverleningsmodel, maar een middel om de visie waar te maken. Een CANO ondergaat regelmatig herschikkingen van werkvormen, personeel, uurrooster, takenpakketten, ...

slot

CANO protocolleren is dus geen sinecure. De evoluties in de doelgroep blijven ons uitdagen en zijn een drijfveer om alert en kritisch te blijven. Voortdurende innovatie is zo een onderdeel van het CANO-concept. Dit betekent dat elk CANO voortdurend in verandering is met als doel verbonden te blijven met (de hulpvragen van) de cliënten.